

торії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2004. – Т. 2: Г – Д. – С. 474.

6. Кудлай О.Б. Перший Універсал Української Центральної Ради / О.Б. Кудлай // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2011. – Т. 8: Па – Прик. – С. 172.

7. Мироненко О.М. Третій Універсал Української Центральної Ради // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/14000710/legal/tretyi_universal_ukrayinskoyi_tsentralnoyi_rad

8. Мироненко О.М. Четвертий Універсал Української Центральної Ради // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/17800321/legal/chetvertiy_universal_ukrayinskoyi_tsentralnoyi_radi

9. Перший універсал Української Центральної Ради, 10 червня 1917 р. // Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. – С.58-60 (272 с.)

10. Третій універсал Української Центральної Ради, 7 листопада 1917 р. // Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. – С.67-69 (272 с.)

11. Ухач В.З. Історія держави і права України: навчальний посібник / В.З. Ухач. – Тернопіль: Вектор, 2015. – С. 175-177.

12. Четвертий універсал Української Центральної Ради, 9 січня 1918 р. // Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. – С.70-72 (272 с.)

13. Ярош Д.В. Універсали Української Центральної Ради – Конституційні акти Української держави 1917–1918 рр.: їх зміни та історичне значення / Д.В. Ярош // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3-4 (19-20). – С. 36-43.

ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ АРМІЄЮ В ПЕРІОД ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

НАУМЕНКО Андрій Олегович,

к.і.н., старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського

Військове будівництво у період Центральної Ради увійшло в історію України як досить складний процес. Військовий чинник тієї доби в Українській Народній Республіці (УНР) давав знати про себе постійно.

Після лютневої революції у Росії Український національний рух поширювався у військах значною мірою стихійно. Тому його необхідно було відповідним чином спрямувати. Відтак створення відповідних органів управління стало першочерговим завдан-

ням нової влади.

Першим керівним органом Українського війська став Український військовий організаційний комітет на чолі з полковником О.С. Глинським, утворений в березні 1917 р. За його ініціативою у тісній взаємодії з Українським військовим клубом ім. гетьмана П. Полуботка у Києві було сформовано Перший Український Козачий ім. гетьмана Богдана Хмельницького піший полк [6, с. 107; 8, с. 14].

У травні 1917 р. Центральна Рада, за ініціативою Українського Військового Організаційного комітету скликала перший Всеукраїнський військовий з'їзд. На з'їзд прибуло 700 делегатів від усіх армій російського фронту, Балтійського та Чорноморського флотів. З'їзд затвердив назву першого українського полку і постановив утворити при Центральній Раді Український Генеральний військовий комітет (УВГК), що мав стати провідним органом українського військового руху [4, с. 363-364]. Перший склад УГВК був такий: Володимир Винниченко, Симон Петлюра, полковник-лікар І. Луценко, полковники В. Павленко, О. Пилькевич, матрос С. Письменний, генерал М. Іванів, військовий урядовець І. Гореміка-Крупчинський, поручник А. Чернявський, Д. Ровинський, хорунжий А. Певний, підполковник Ю. Капкан, поручник М. Міхновський, хорунжий Ф. Селецький, С. Граждан, підполковник В. Поплавко, хорунжі В. Потішко і М. Полоз [4, с. 366].

УВГК мав у своєму складі 10 відділів. Зокрема: агітаційно-освітній і організаційний із редакційно-видавничим підвідділом – голова Д. Ровинський; інспекторський (командний склад українських військ) – М. Іванів; мобілізаційний та військової комунікації – В. Кедровський; канцелярія – С. Колос; комендатура комітету та організація Вільного Козацтва – А. Певний; юристконсульський відділ – М. Левицький; відділ вишколу – В. Поплавко; комісія спеціальних служб – Л. Кондратович; санітарно-медичний із ветеринарною секцією – Д. Одріна; військово-інженерний – М. Шумицький [4, с. 366-367]. Таким чином УГВК став найвищим керівним органом для організації Української Армії. Головою УГВК було обрано С. Петлюру [7, с. 8].

Переважна більшість членів УГВК були цивільними особами або військовослужбовцями запасу. Участь у його роботі кадрових офіцерів була надто обмеженою, оскільки вони виконували обов'язки у своїх частинах. С. Петлюра також був цивільною людиною. Однак, за твердженням В. Голубка, він був одним з небагатьох зі свого партійного оточення, який незабаром усвідомив необхідність творення регулярної Української Армії, хоча на початку своєї діяльності змушений був іти у фарватері соціал-демократів, які визначали політику Центральної Ради [1, с. 32]. Зрозуміло, що зосередження керівництва військовим будівництвом в Україні у руках людей непрофесійних не підтримувалося з боку військових професіоналів, викликало у них роздратування. Генерал П. Скоропадський, тодішній командир 34-го армійського корпусу, так оцінював роботу УГВК: «В той час усі особи, що там засідали, ще не вбралися у пір'я. Всі вони робили враження неуків у своєму ділі. Власне кажучи, ніякого діловодства ще не було, і здається, уся їхня увага була звернута на боротьбу з командуючим Київського військового округу» [5, с. 61]. Як видно, до складу УВГК увійшли особи, частина з яких або зовсім не мала досвіду військової служби, або за рівнем підготовки не могла повною мірою відповісти своєму призначенню. Це негативно позначалося на організації роботи УВГК, якості виконання завдань. В умовах майже тотальної непрофесійності та складних суспільно-політичних обставин годі було сподіватися на значну результативність роботи цієї установи. В. Прохода так оцінює діяльність УГВК: «... Комітет майже нічого не зробив та й зробити щось у цій ситуації не міг. Для росіян думка про українізацію війська була дикою. Та й багато наших вважало її не особливо мудрою. Політичною програмою

наших діячів була тоді автономія в межах великої Росії, а для цього військо не було потрібне... і в самому Генеральному Комітеті не було спільного погляду щодо рішучості домагань перед тимчасовим російським урядом. Єдиний революційний фронт відвертав увагу від української платформи, на якій мусіла базуватись діяльність Комітету. Тому останній займався в більшості діяльністю культурно-організаційною» [3, с. 113]. *Разом з тим, слід визнати, що створення та діяльність УГВК було першим важливим кроком до формування ефективного та дієвого органу військового управління.*

Другий Всеукраїнський військовий з'їзд відбувся у червні 1917 р. Спочатку прибуло 1976 делегатів, які представляли 1 732 442 вояків-українців. Пізніше число делегатів зросло до 2500. З'їзд затвердив організаційний статут УГВК, опрацьований С. Петлюрою та доповнив його склад 10 членами: генерал Л. Кондратович, підполковники В. Матяшевич та О. Сливинський, полковник О. Жуковський, сотник С. Білецький, поручники М. Левицький та П. Скрипчинський, сотник Г. Глібовський, поручник В. Кедровський, С. Колос [4, с. 364-366]. Було обрано Всеукраїнську раду військових депутатів у кількості 132 осіб, яка кооптувалася до складу Центральної Ради [2, с. 13].

Після Другого Військового з'їзду Українська Центральна Рада III-м Універсалом проголосила Українську Народну Республіку. УГВК перетворено на Генеральний секретаріат військових справ (ГСВС), який вважається прообразом штабу майбутньої Української Армії [1, с. 63]. Після проголошення IV-го Універсалу ГСВС перетворено у Міністерство військових справ – офіційний адміністративний орган армії, на який покладалося завдання очолити її формування [1, с. 109]. Важливим кроком у діяльності ГСВС щодо організації військового управління було схвалення 17 листопада поданого С. Петлюрою «Проекту організації Військового секретарства і Українського військового управління в зв'язку з оголошенням Української Республіки». Документ розробляли військові фахівці – генерал Б. Бобровський, підполковник О. Сливинський і капітан П. Дяченко. Він передбачав створення територіальної Української Армії. Військове секретарство, або Головна військова управа мала стати вищим органом військової влади в Україні й очолити організацію національних Збройних Сил. У своїй діяльності секретарство мало безпосередньо підлягати Центральній Раді та Генеральному Секретаріатові і під їх контролем здійснювати зв'язок із Ставкою Верховного Головнокомандувача. Проект містив суттєві положення щодо організаційних принципів побудови національної армії та її місця в суспільстві [1, с. 117-118].

У листопаді 1917 р. створено Український Генеральний штаб. Його очолив генерал Б. Бобровський, а заступниками його стали полковники О. Сливинський та Е. Кельчевський. Генеральний штаб поділявся на такі відділи: організаційний – начальник сотник О. Данченко; зв'язку – полковник О. Козьма, артилерійський – полковник Пащенко; постачання армії – полковник Матяшевич; військового шкільництва – генерал М. Омелянович-Павленко; загальний – підполковник Пономаревський; воєнно-політичний – хорунжий Ф. Селецький; воєнно-комісарський – С. Колос; інспекторат артилерії – генерал С. Дельвіг; старшина для особливих доручень – підполковник О. Пилькевич [4, с. 390; 6, с. 193, 208].

На початку березня 1918 р. відбулася суттєва реорганізація вищих керівних установ Армії УНР. 5 березня 1918 р. начальником Генерального штабу призначено полковника О. Сливинського, а начальником Головного штабу – генерала О. Осецького. Генеральний штаб займався питаннями структурної побудови армії, а Головний – її оперативним керівництвом. Полковник О. Сливинський провів реорганізацію Генерального штабу, поділивши його на два генерал-квартирмейстерства: операцій та організації. Перше очолював

генерал Л. Дроздовський. Дане генерал-квартирмейстерство керувало оперативною діяльністю армії і складалося з трьох відділів операцій, розвідки (підполковник Колосовський), зв'язку, закордонного (генерал О. Березовський). Друге генерал-квартирмейстерство під проводом полковника М. Какуріна займалося організаційними питаннями. До нього належали відділи – мобілізаційний, організаційний та вишкільний з Головною управою військових шкіл. Залізничний відділ, інспектура артилерії, військово-інженерна інспектура та інспектура авіації підлягали безпосередньо начальникові штабу [1, с. 195; 4, с. 391; 6, с. 37, 147, 211]. Також слід наголосити, що до Генерального штабу Армії УНР увійшли на цей раз кваліфіковані фахівці з колишньої Російської Імператорської армії: генерали В. Сінклер, В. Сікевич, О. Загородський, О. Галкін, П. Єрошевич, С. Дельвіг, полковники В. Сальський, М. Капустянський, Є. Мишківський і багато інших. Сучасники зазначають, що «Справа організації української армії поступала дуже скоро вперед» [9, с. 168]. Це стало можливим завдяки зміні підходів лідерів Центральної Ради до питань розбудови національного війська. Одним з них був безумовно С. Петлюра.

Отже, можна стверджувати, що органи управління Української армії в період Центральної Ради пройшли досить складний шлях розвитку. Їх створення відбувалося поступово: від імпровізованих установ, утворених на громадських засадах (УГВК) до штатних формацій (Генеральний штаб), які функціонували як повноцінні військові штаби. В даному випадку простежується важлива тенденція: після військових з'їздів обов'язково створювалася чергова військова структура. Це свідчить про потужний вплив з боку національно свідомої військової громадськості на процес розбудови Українського війська. На творення військових органів управління протягом даного періоду негативно впливав політичний курс Центральної Ради, яка на початку свого існування ставила питання лише про автономію України. І тільки пізніше, під впливом зовнішньополітичних обставин, стало зрозуміло, що для оборони держави необхідна повноцінна національна армія, керована підготовленими військовими професіоналами. Кадрове питання також давало знати про себе. На початку процесом творення армії керували випадкові особи, багато з яких не мали майже нічого спільного з військовою службою. І лише згодом до цієї роботи були залучені справжні військові фахівці, які змогли поставити управління військовими справами в Україні на належний фаховий рівень.

Список використаних джерел:

1. Голубко В. Армія Української Народної республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада й українізація військових частин Російської Армії / Верстюк В. // Український історичний журнал. – 2012. – №3. – С. 4-27.
3. Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). – К.: МП «Фенікс», 1992. – 260 с.
4. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Упоряд. Б. З. Якимович. – 4-те вид., змін. і доп. – Львів: Світ, 1992. – 712 с.
5. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – Київ – Філадельфія, 1995. – 494 с.
6. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. – К.: Темпора, 2007. – 536 с.
7. Удовиченко О. Україна у війні за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. – К.: Україна, 1995. – 206 с.
8. Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність. – Мюнхен: Дніпро-

ва хвиля, 1958. – 318 с.

9. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 рр. Спомини і роздуми. – К.: ТОВ “Вид-во «Кліо»”, 2016. – 512 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

НЕСТОР Яна Володимирівна,
*здобувач кафедри конституційного
права Київського національного
університету і.м. Т. Шевченка*

Конституційні принципи здійснення судочинства є основоположними засадами судового розгляду, відповідно до яких здійснюється процесуальна форма розгляду справи судом.

Перелік сучасних конституційних принципів здійснення судочинства в якості його основних засад міститься у ч. 2 ст. 129 Конституції України, серед яких: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов’язковість судового рішення [1].

Історичні передумови розвитку і становлення конституційних принципів здійснення судочинства пройшли довгий і складний шлях. Дослідження їх становлення і розвитку є надзвичайно актуальним і має здійснюватися у нерозривному поєднанні аналізу розвитку відповідного матеріального та процесуального законодавства.

За української державності 1917-1918 рр. судочинство здійснювалося згідно з актами законодавства попередніх режимів. Однак відповідні нормативно-правові акти діяли з урахуванням нових політичних умов і особливостей державного устрою.

Починаючи з березня 1917 року і до квітня 1918 року, коли на більшій частині території України влада була підконтрольною Центральній Раді, робилися спроби реформувати судочинство на основі принципів, притаманних кращим європейським традиціям [2, с. 51].

Третій Універсал Центральної Ради, проголошений 20 листопада 1917 року, встановлював, що суд на Україні повинен бути справедливим, відповідним духові народу [3, с. 106]. У той же час на території України діяльність судових органів було приведено у відповідність з першою редакцією царських судових статутів 1864 року. Це сприяло впровадженню в життя таких принципів правосуддя, як незалежність суду, незмінність суддів, функціонування інституту присяжних засідателів, гласність та рівність сторін [4, с. 69].

29 квітня 1918 року Центральна Рада прийняла Конституцію України – «Статут про державний устрій, права і вільності УНР» [5, с. 73-79]. У Розділі VI Конституції «Суд Української Народної Республіки» були врегульовані питання судоустрою і судочинства.

Судова влада стала незалежною від виконавчої та законодавчої гілок влади, а судоч-